

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הווי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב.)

פרשת ויצא

את המקח, אזי המקח הראשון חל שפיר, ואי"צ לעשות קניין חדש, - ולצד זה י"ל, שכיון שבדיעבד הלוקח הרי רוצה שהמקח יחול, בכדי שיתברר שקיים את המצוה ביו"ט ראשון, לכן י"ל דהמקח הראשון חל שפיר ולא הוי מקח טעות.

- ב -

והנה יש שרצו לדון ולומר, שבאמת אתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כבי מינים שונים, כיון שאנו רואים שאלו הנוקטים במנהגי החזו"א מקפידים מאוד ליטול בדווקא אתרוג מזן חזו"א, ולכן י"ל שלגביהם אתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כבי מינים שונים.

אך הג"ר חנניה יו"ט ליפא ליוש שליט"א אמר בזה, שנראה לומר שאתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כמין אחד, וא"כ כיון שבדיעבד הלוקח רוצה שהמקח יחול בכדי שיתברר שקיים את המצוה ביו"ט ראשון, לכן י"ל דהמקח הראשון חל שפיר ולא הוי מקח טעות וכנ"ל.

ואמנם כשהצעת את השאלה הנ"ל קמי' הג"ר שריאל רזונברג שליט"א, האם אתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כבי מינים שונים או"ד כמין אחד, השיב הגאון הנ"ל: זו שאלה קשה, ואכן יש צד לומר שנחשבים כבי מינים, ולצד זה נמצא שבאמת לא קיים את המצוה ביו"ט ראשון, ולא יועיל מה שמסכים כעת לקיים את המקח (כיון דמעיקרא הוי מקח טעות לגמרי).

ואמנם כיון שמאידך יש צד לומר שנחשבים כמין אחד, לכן לא כדאי לו לתבוע את ביטול המקח, (משום שלצד זה הרי אם לא יתבע את ביטול המקח, נמצא שקיים שפיר את המצוה ביו"ט ראשון), עכ"ל.

- ג -

והנה לכאוי יש מקום להוסיף לדון ולומר בזה, דגם לדעת הסוברים שאתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כבי מינים, אך מ"מ אכתי יש מקום לדון ולומר, שהמקח הראשון חל שפיר ולא הוי מקח טעות.

כיון שיש לדון שיש כאן אומדנא דמוכח, שאילו הלוקח הי' יודע בשעת המקח, שאם המקח יתבטל הוא יפסיד מחמת זה את המצוה ביו"ט ראשון וכן יעבור על איסורי ברכה לבטלה, אז ודאי שהוא הי' גומר בדעתו להסכים לקנות את האתרוג התימני מייד, (ואע"פ שתמיד הוא מקפיד לקנות אתרוג חזו"א בדווקא).

וא"כ כיון שיש אומדנא דמוכח, שבכה"ג הלוקח הי' רוצה שפיר בקיום המקח, לכן יש לדון שהמקח חל שפיר ולא הוי מקח טעות, - ואע"פ שבעצם הווי ב' מינים שונים שהרי אתרוג תימני הוי מין אחר מהאתרוג חזו"א שרצה לקנות לכתחילה, אך מ"מ לא אכפת לו בזה, כיון שיש אומדנא דמוכח שלמעשה הלוקח מתרצה שפיר להחיל את הקניין גם על המין האחר.

ויאמר יעקב אל לכן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה: ... ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה: ... ויהי בבקר והנה הוא לאה ויאמר אל לכן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני: (כט, כא-כה).

הנה מפרשה דידן לכאוי יש מקום לפשוט את אחד מצדדי השאלה שהסעירה את הלומדים בחג הסוכות האחרון, וכדלהלן.

דהנה הי' מעשה בחג הסוכות בשנה זו, בעירנו עיר התורה קרית ספר ת"ו, שאחד ניגש לחבירו לאחר התפילה בחוה"מ ושאל אותו: מדוע בשנה זו אתה נוטל אתרוג תימני, בשונה משאר השנים שהיית נוטל תמיד אתרוג מזן חזו"א?

והשיב לו הלה: לא שנייתי מהרגלי כלל, וגם השנה קניתי אתרוג מזן חזו"א! - אך מנגד טען חבירו, שרואים בבירור על צורת ומראה האתרוג שהינו 'אתרוג תימני', - ומשכך הלך הלה לאנשים המומחים באתרוגים, וכולם הסכימו בבירור שבידו אתרוג תימני.

והתברר שאמנם בשעת הקנייה הוא בחר לו אתרוג מהשולחן של אתרוגי חזו"א, אך כפי הנראה אחד הקונים שלפניו עירב בטעות את האתרוג התימני בתוך האתרוגים של זן חזו"א שהיו שם, וכך קרתה הטעות.

וכעת נשאלה השאלה, האם הוברר הדבר דהמקח של האתרוג הוי מקח טעות, כיון שהרי הי' בדעתו לקנות אתרוג חזו"א בדווקא, כפי שרגיל להקפיד לקנות בכל השנים, וא"כ נמצא שהוא לא יצא יד"ח המצוה ביו"ט ראשון, כיון שהאתרוג לא הי' שלו, - או"ד דבדיעבד י"ל דהמקח חל ולא הוי מקח טעות.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה שורש הספק הוא, האם אתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כבי מינים שונים, - ואז יש לדון, שכיון שכוונתו הייתה לקנות מין שונה, לכן הוי מקח טעות לגמרי, ומעיקרא המקח לא חל כלל, - ולפי"ז לא יועיל מה שכעת הוא מתרצה בדיעבד לקיום המקח למפרע בכדי שיתברר שקיים את המצוה ביו"ט ראשון, שהרי זה לא יועיל לו כיון שבעצם המקח לא חל כלל מעיקרא, ובשביל להחיל את המקח צריכים לעשות קניין חדש.

[וכן נקט בפשיטות בשו"ת מנחת אשר' (ח"ג סי' פה עמ' רצא), שבטעות של ב' מינים המקח בטל מאליו, ואם ברצונם לקיים את המקח הם צריכים לחזור ולעשות קניין, - ויע"ע במה שהבאנו להלן באות ז].

או"ד דאתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כמין אחד, - שאז יש לדון, שאע"פ שזכותו של הלוקח לבטל את המקח כיון שהוא מקפיד תמיד לקנות בדווקא אתרוג חזו"א, אך מ"מ י"ל דגדר הדבר הוא שבעצם המקח חל, ורק מ"מ יש ללוקח זכות שיכול לתבוע את ביטול המקח, אך אם הלוקח לא יתבע לבטל

והנה בס"ד מצאתי ראייה להנ"ל, מדברי מרן בעל השבט הלוי זצ"ל ולהבחל"ח מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שהסכימו כהסברא הנ"ל לדינא, ואמרו שאומדנא דמוכח מהני שפיר לקיום המקח גם כאשר הטעות בב' מינים שונים.

דהנה הגר"י זילברשטיין שליט"א כתב (חשוך חמד קידושין עמי' צח), שהי' מעשה באשה שגילתה ביום מן הימים שהטבעת שהתקדשה בה הינה טבעת נחושת, - והבעל טען שהוא קנה את הטבעת בתור טבעת זהב, וכעת התעוררה השאלה, שא"כ נמצא שהטבעת לא הייתה של הבעל בשעת הקידושין, כיון שהרי הטעו אותו במקח והוי מקח טעות, וא"כ יש לדון האם הם צריכים לעשות שוב פעם קידושין.

והביא שם שמרן הגר"ח"ק שליט"א אמר בזה, שא"כ לעשות שוב פעם קידושין, כיון שיש אומדנא דמוכח, שאילו הבעל הי' יודע בשעת קניית הטבעת, שאם המקח יתבטל הרי שמחמת כן ימצא שכל בעילותיו יהיו בעילות זנות, אזי ודאי שהוא הי' גומר בדעתו להסכים לקנות את טבעת הנחושת מייד (ואע"פ שהוא ביקש לקנות טבעת זהב בדווקא).

וא"כ כיון שיש אומדנא דמוכח, שבכ"ה"ג הבעל הי' רוצה שפיר בקיום המקח, לכן יש לומר שהמקח חל שפיר ולא הוי מקח טעות, ואע"פ שבעצם טבעת זהב וטבעת נחושת הווי ב' מינים שונים וכנ"ל.

וכע"ז ממש הובא ג"כ בספר 'האירוסין והנישואין' (ח"ב עמ' סט-שע) בשם מרן בעל השבט הלוי זצ"ל, לגבי חתן שקנה טבעת זהב ולאחר הנישואין התברר שהטבעת אינה מזהב אלא רק מצופה בזהב, והתעוררה השאלה שלכא"ו נמצא שבשעת קניית הטבעת מהמוכר המקח לא חל, משום דהוי מקח טעות וכנ"ל.

והשיב ע"ז בעל השבט הלוי, ש"ל שיש אומדנא דמוכח שהחתן הי' רוצה לקיים את המקח בקניית הטבעת, בכדי שבעילותיו לא יהיו בעילות זנות, ולכן הקניין של הטבעת חל שפיר ולא הוי מקח טעות, עיי"ש.

ומעתה לדברי בעל השבט הלוי והגר"ח הנ"ל, שש"ל שאומדנא דמוכח מהני שפיר לקיום המקח גם כאשר הטעות בב' מינים שונים, א"כ לדעתם לכא"ו נראה דה"ה נמי בנידו"ד, דגם אילו נימא דב' האתרוגים הווי ב' מינים שונים, אך מ"מ י"ל דהמקח חל שפיר, כיון שבכ"ה"ג יש אומדנא דמוכח שהלוקח הי' רוצה בקיום המקח גם על המין השני וכנ"ל.

וכעת נשוב למה שפתחנו בתחילה, שלכא"ו מפרשה דידן יש מקום לפשוט את אחד מצדדי השאלה הנ"ל, וכדלהלן.

דהנה בפירושו הריב"א עה"ת (שם) כתב וז"ל, 'וְהִנֵּה הוּא לְאֵה - וְהַקְשָׁה ר"ת, הַיֵּאָדָה הֵיוּ קִידוּשֵׁי לֵאָה קִידוּשֵׁי, הָא הוּוּ קִידוּשֵׁי טְעוּת, שֶׁהִי' בְּדַעְתּוֹ לְקַדֵּשׁ רַחֵל, וְלִבֵּן מִסֵּר לּוֹ לֵאָה מִמְּקוֹם רַחֵל, - וְתִירֶץ הַר"ר אֱלִיָּקִים, שִׁיעֲקֵב הִי' יָרָא מִרְמָאוֹת שֶׁל לִבָּן... וְהִי' חוֹשֵׁשׁ לִלְבָּן שֶׁמָּא יִחְלִיף בְּלֵאָה, וְאִמֵּר בְּלִיבָּו אִם זֹאת רַחֵל הִיּוּ קִידוּשֵׁי לְשֵׁם רַחֵל, וְאִם יִחְלִיף לִי רַחֵל לְלֵאָה הִיּוּ לֵאָה לְשֵׁם רַחֵל, וְאִם יִעֲלֶה זְנוּת', עכ"ל.

הרי לן דהר"ר אליקים תירץ, שהטעם שהקידושין של יעקב ולאחיו חלו, הוא משום שיעקב גמר בדעתו להחיל את הקידושין על מי שלבן יביא לו, בכדי שלא יכשל בבעילת זנות ח"ו וכנ"ל.

ולכא"ו יש להקשות בזה, מדוע הר"ר אליקים הי' צריך להגיע לזה שיעקב ידע שלבן עלול להביא לו את לאה, ולכן יעקב גמר בדעתו לקדש את מי שלבן יביא לו וכנ"ל, והרי גם אילו יעקב לא חשב כלל שלבן עלול להביא לו אשה אחרת,

מ"מ י"ל דהקידושין חלו שפיר, כיון שיש אומדנא דמוכח שצדיק כיעקב אבינו לא רוצה להיכשל בבעילת זנות ח"ו.

וא"כ גם אילו יעקב לא הי' חושד כלל בלבן שיחליף לו את רחל, אך מ"מ יש כאן אומדנא דמוכח, דאילו יעקב הי' יודע בשעת הקידושין, שאם המקח יתבטל הרי שמחמת כן ימצא שבעילתו תהי' בעילת זנות ח"ו, אזי ודאי שהוא הי' גומר בדעתו להסכים לקדש את לאה מייד.

וא"כ לכא"ו צ"ב טובא בזה, מדוע הר"ר אליקים הוצרך לתרץ שיעקב חשד בלבן, ולכן מעיקרא גמר בדעתו לקדש את מי שלבן יביא לו, והרי להנ"ל א"כ לזה כלל, וגם בלא זה הקידושין יחולו שפיר מחמת האומדנא דמוכח שיש כאן.

ומזה שהר"ר אליקים הוצרך לתרץ שיעקב גמר בדעתו מעיקרא וכו', ולא תירץ בפשיטות שיש כאן אומדנא דמוכח, לכא"ו יש מקום להוכיח מזה, שס"ל להר"ר אליקים שאומדנא דמוכח לא תועיל להחיל קניין במקח טעות גמור של ב' מינים שונים, - וזהו שלא כדברי בעל השבט הלוי והגר"ח הנ"ל, - ולכן הוצרך להגיע לזה שיעקב גמר בדעתו מעיקרא וכו'.

ומעתה לפי"ז שוב יש לדון, דאילו נימא שב' האתרוגים הווי ב' מינים שונים, אזי י"ל דהמקח בטל מאליו, ולא יועיל מה שיש אומדנא דמוכח שבכ"ה"ג רוצה לקיים המקח, כיון שאומדנא דמוכח לא מועילה להחיל קניין במקח טעות גמור של ב' מינים שונים וכנ"ל, ולכן לצד זה י"ל דהמקח בטל מאליו, ובאמת לא קיים את המצוה ביו"ט ראשון וכנ"ל, - וזהו מה שפתחנו בתחילה, שמפרשה דידן יש מקום לפשוט את אחד מצדדי השאלה הנ"ל.

אכן לפי"ז נמצא, שלדברי השבט הלוי והגר"ח"ק שש"ל שאומדנא דמוכח מועילה להחיל קניין גם במקח טעות גמור של ב' מינים שונים וכנ"ל, אזי צ"ב באמת מה הביאור בדברי הר"ר אליקים הנ"ל, דמדוע גם צריך להגיע לזה שיעקב גמר בדעתו מעיקרא וכו' וכנ"ל, - ויש ליישב זה בכמה דרכים, אך אכמ"ל.

והנה שוב שלחתי את הנידון הנ"ל באתרוגים להג"ר עמרם פריד שליט"א (עיי' אחי הרה"ג ר' שמחה כגן שליט"א), והגאון הנ"ל השיב כך: א. גם אילו נימא שהאתרוגים נחשבים כב' מינים, מ"מ אין זה ברור שבכ"ה"ג כאשר הלוקח והמוכר מתרצים לקיים את המקח צריכים קניין חדש, ויש לצדד שגם בטעות של ב' מינים אי"צ מקח חדש כששניהם מתרצים, ולצד זה שפיר יצא יד"ח המצוה גם אם האתרוגים נחשבים כב' מינים, שהרי שניהם מתרצים במקח, (וזהו שלא כדברי הגר"א ויי"ש שליט"א שהבאנו לעיל (באות א), שנוקט בפשיטות שבטעות של ב' מינים המקח בטל מאליו בכל אופן, - ו.א.ה. ובאמת יש להאריך בנידון זה, אך אכמ"ל).

ב. ועוד הוסיף הגאון הנ"ל, שגם אם ת"ל שבב' מינים המקח בטל מאליו גם כאשר שניהם מתרצים, אך מ"מ כאן שיש אומדנא דמוכח, המקח חל שפיר גם אם הווי ב' מינים, (וכפי שצרינו לטעון לעיל).

והוסיף אחי הנ"ל, שבתקופה האחרונה נשאל הגאון הנ"ל במעשה שהי', בחתן שקנה טבעת מזהב לבן, והתברר א"כ שקיבל טבעת מכסף, ולאחר הנישואין באו לשאל האם צריכים לעשות קידושין שוב פעם, והורה להם הגאון הנ"ל להלכה ולמעשה, שא"כ לעשות שוב קידושין משום שיש אומדנא דמוכח שהי' מתרצה לקנות את הטבעת כסף, והמקח חל אע"פ שהווי ב' מינים, וכדברי השבט הלוי הנ"ל.

[ו.ג. ולגבי הנידון הנ"ל באתרוגים, שו"ר בששו"ת מנחת אשר (ח"ג סי ק"ב) נשאל בזה, ועיי"ש במש"כ בזה, ואכמ"ל].

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
 רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
 טל': 05442-271-1515 (תא קולי)
 פקס: 02-655-0973
 דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM